

TIJORAT BANKLARIDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

*Umaraliyev Nasibillo Yaqubjon o'g'li.
AndMI Iqtisodiyot yo'nalishi 4- bosqich
talabasi.*

*Ilmiy raxmar: "Iqtisodiyot" kafedrası dotsenti
A.M.Anafiyayev*

Tijorat banklarining raqobatbardoshligini ta'minlashda eng samarali yo'l mijozlarning unga bo'lgan ishonchini qozonish va ular uchun barcha qulayliklarni yaratish, shuningdek, xizmatlar turi, sifati va tezkorligini oshirish hisoblanadi. Banklar raqobatbardoshlikni ta'minlashi uchun zamonaviy bank xizmatlarini joriy etishga, yangi texnologiyalardan foydalanishga yanada ko'proq ehtiyoj sezmoqdalar.

Xususan bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev o'z nutqida "...bank tizimini rivojlantirish uchun bu yil keskin choralar ko'rishimiz lozim.

2020 yildan boshlab har bir bankda keng ko'lamlı transformatsiya dasturi amalga oshiriladi. Bu borada banklarimizning kapital, resurs bazasi va daromadlarini oshirish alohida e'tiborimiz markazida bo'ladi" deya, ta'kidlab o'tgan edilar [1].

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, so'ngi yillarda bank tizimini erkinlashtirish va erkin raqobat sharoitiga moslashtirish ko'zda tutilgan bir qator hujjatlar qabul qilindi. Xususan, 2018 yil 23 martda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi 3620-sonli Qarori qabul qilinishi bank xizmatlarini ko'rsatishda mavjud muammolar va banklar tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlarni belgilab berdi [2]. Jumladan, naqd pulsiz to'lovlarni amalga oshirishda innovasion mahsulotlarni, shu jumladan, bevosita muloqotsiz va mobil texnologiyalarni rivojlantirish hamda ilgari surish; bevosita muloqotsiz va mobil texnologiyalarni, birinchi navbatda, ijtimoiy-maishiy xizmat ko'rsatish, transport, savdo, umumiy ovqatlanish sohalarida, ayniqsa, hududlarda joriy etish; xalqaro to'lov tizimlari bilan o'zaro hamkorlikni ta'minlash va boshqalar.

So'ngi yillarda mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash, ularga ko'rsatiladigan xizmatlar sifatini oshirish maqsadida banklar tumonidan turli innovasion bank xizmatlari taklif qilinmoqda. Xususan, masofadan bank xizmatini ko'rsatuvchi an'anaviy «Bank-mijoz» tizimi respublikamizda keng tarqalgan bo'lib, barcha banklarda tatbiq qilingan. Ushbu tizimni qo'llash uchun mijozning kompyuterida maxsus dastur o'rnatilib, aloqa kanallari orqali bankning axborot tizimi bilan o'zaro muloqot ta'minlanadi. Ammo «Bank-mijoz» tizimini qo'llashda muayyan ish joyiga bog'lanish hamda ixtisoslashtirilgan dasturlardan foydalanish zarurligi

sababli, ushbu tizimdan foydalanish imkoniyati cheklangan. Shuning uchun Internet tarmog'i va oddiy brauzer, ya'ni mijozni tarmoqqa kirishini ta'minlovchi keng tarqalgan dastur orqali ishlashini ta'minlovchi onlayn-banking (internet-banking) tizimi keng qo'llaniladi.

Internet-banking texnologiyasi bank uchun ham, mijozlar uchun ham qo'shimcha qulayliklar yaratadi. Jumladan, mijoz o'z hisobvarag'i bo'yicha bank amallarini bajarish uchun bankka bormasdan, Internet orqali xohlagan joyidan, xohlagan vaqtida bajarish imkoniyatiga ega bo'lib, hisobvarag'ining holati, mablag'ning kelib tushishi, to'lovlarning aks ettirilishi kabi amallar haqida ma'lumotlarni olishi mumkin. Bu esa mijoz uchun o'z vaqti va mablag'ini tejash, manzilning uzoq-yaqinligiga qaramasdan bankni ixtiyoriy ravishda tanlash va o'z mablag'larini tezkor boshqarish afzalliklarini yaratadi.

Shuningdek, "Uzcard" banklararo to'lov tizimi ishtirokchilari bo'lgan tijorat banklari bilan hamkorlikda "on-line" rejimida ishlaydigan milliy texnologik platformani yaratilishi Internet-banking xizmatlari orqali real vaqt ichida mijoz o'z kartochka hisobvaraqlarini boshqarishi, kommunal va boshqa to'lovlarni amalga oshirishi uchun imkoniyatini beradi.

Mazkur tizimning evolyusiyasiga to'xtaladigan bo'lsak, masofiviy bank xizmatlari tashabbuskorlar Yagona Umumrespublika Protsessing Markazi va "CLICK" kompaniyasi sanaladi.

2013 yil 1 sentyabridan boshlab Yagona Umumrespublika Protsessing Markazi va "CLICK" kompaniyasining UZCARD-CLICK qo'shma loyihasi hayotga tatbiq etildi. Mazkur loyiha doirasida O'zbekistondagi istalgan bankning barcha UZCARD online plastik kartalari foydalanuvchilari istalgan bank yoki infokioskda UZCARD SMS-axborot berish xizmatini mobil telefonga ulashlari mumkin. So'ngra SMS-axborot berish xizmati ulangan mobil telefondan bepul USSD so'rovini jo'natib, o'z UZCARD online plastik kartasini tizimga bog'lash zarur. Shundan keyin foydalanuvchi mobil telefon orqali plastik kartadan to'lovni amalga oshira oladi. Barcha to'lovlar vositachilik haqisiz amalga oshirilishi mazkur loyihaning farqlanuvchi xususiyati hisoblanadi. Online plastik kartalar foydalanuvchilariga innovasion xizmatlarni taqdim etayotgan bunday zamonaviy loyihalarni joriy etish ko'p jihatdan mamlakatimizda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimining rivojlanishiga imkon yaratmoqda.

1-Jadval

2023-yil 1-noyabr holatiga masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar sonining banklar o'rtasida taqsimlanishi [7]

№	Bank	Yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar	Jismoniy shaxslar	Jami
1	Milliy bank	97 296	1 614 472	1 711 768
2	O'zbekiston sanoat-qurilish banki	72 183	5 993 998	6 066 181
3	Agrobank	197 533	5 378 755	5 576 288
4	Ipoteka-bank	164 079	2 793 710	2 957 789
5	Mikrokreditbank	69 436	980 080	1 049 516
6	Xalq banki	117 911	3 904 633	4 022 544
7	Biznesni rivojlantirish banki	29 407	256 665	286 072
8	Turonbank	47 590	456 346	503 936
9	Hamkorbank	123 737	1 551 297	1 675 034
10	Asaka bank	36 586	906 140	942 726
11	Ipak Yo'li banki	60 119	2 126 982	2 187 101
12	Ziraat bank Uzbekistan	4 370	55 051	59 421
13	Trastbank	48 039	146 376	194 415
14	Aloqabank	62 638	1 481 822	1 544 460
15	KDB Bank O'zbekiston	16 406	27 869	44 275
16	Universal bank	11 961	142 644	154 605
17	Kapitalbank	35 391	1 212 057	1 247 448
18	Davr-bank	26 088	193 682	219 770
19	Asia Alliance bank	20 025	627 921	647 946
20	Orient Finans bank	29 552	521 333	550 885
21	Poytaxt bank	1 090	10 491	11 581
22	Tenge bank	2 221	629 822	632 043
23	TBC bank	0	1 721 587	1 721 587
24	ANOR bank	23 230	3 524 261	3 547 491
25	UZUM bank	0	1 440 000	1 440 000
Jami		1 296 888	37 697 994	38 994 882

O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlanish istiqbollari bo'yicha olib borgan tahlillar natijasida quyidagi taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish, mijozlarga masofadan turib xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirish bo'yicha har bir tijorat banki o'zining strategik dasturini ishlab chiqish kerak. Mazkur dasturda qadamma-qadam barcha xizmat turlarini masofaviy hamda onlayn rejimga o'tkazish bo'yicha yo'l xaritasi ishlab chiqish kerak bo'ladi.

Mazkur yo'l xaritasida belgilangan vazifalarni moliyalashtirish manbasi, amalga oshirish muddatlari, amalga oshirish uchun mas'ul boshqarma hamda loyihani ishga tushirish muddati kabilar keltirib o'tilishi zarur.

2. Xozirgi kunda tijorat banklari tomonidan masofaviy tarzda ko'rsatiladigan xizmat turlariga kommunal va boshqa to'lovlar, kartadan-kartaga pul o'tkazmalari, onlayn konversiya, onlayn omonat xizmatlari, shuningdek, ayrima banklarda chakana kreditlash xizmatlari yo'lga qo'yilgan bo'lib, keyingi bosqichda ularning turini ko'paytirish maqsadga muvofiqdir. Xususan, xalqaro pul o'tkazmalariga integarsiyalashuv orqali xorijga mablag'larni jo'natish va qabul qilish, plastik kartalar virtual emmissiyasi xizmatini kiritish kablar shular jumlasidandir.

3. Masofaviy bank xizmatlarini rivojlanishi mijozlarni identifikatsiya qilishga bo'lgan zaruriyatni yuzaga chiqarishi tabiiy holat. Shuni inobatga olgan holda, barcha mobil-bank xizmatlariga mijozga xizmat ko'ratishda xodimni identifikatsiya qilish zaruriyati yuzaga kelganda, Ichki ishlar vazirligi ma'lumotlar bazasidan integratsiya qilish imkoniyatlarini yaratib berish maqsadga muvofiq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Murojaat (2018) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, Xalq so'zi gazetasining 23 dekabr soni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 23 martdagi «Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi 3620-sonli Qarori
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank statistik byuleteni, 2018-2023 yillar
4. Спильниченко В.К. Трансформация банковских платежных систем в экономике России // Экономический журнал. 2012. № 2 (26).
5. Лиходеева Н. И. Применение электронного банкинга при заключении и исполнении банковских договоров [Текст] / Н. И. Лиходеева // Юридическая работа в кредитной организации. – 2014. - No2. – С. 23-27.
6. Забродская К.А., Захарова А.О. Основы развития дистанционного банковского обслуживания. БГЭУ Белорусский государственный экономический университет. Библиотека. 2012 г. 57-63.
7. www.cbu.uz – O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki Rasmiy sayti
8. www.bankers.uz